

Душан Б. Кесић¹
Кристина З. Радојевић²
Миленко У. Целетовић³
Универзитет у Београду, Факултет безбедности
Београд (Србија)

316.644-053.6:351.7/.8(497.11)
Оригинални научни рад
Примљен 06/01/2022
Измењен 01/02/2022
Прихваћен 01/02/2022
doi: [10.5937/socpreg56-35763](https://doi.org/10.5937/socpreg56-35763)

УТИЦАЈ СИСТЕМА НАЦИОНАЛНЕ БЕЗБЕДНОСТИ НА ПРЕВЕНЦИЈУ БЕЗБЕДНОСНИХ ПРЕТЊИ У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ: СТАВОВИ СРЕДЊОШКОЛАЦА

Сажетак: У раду су представљени резултати истраживања ставова средњошколаца у Републици Србији о утицају система националне безбедности на превенцију безбедносних претњи. Истраживање је засновано на методи полуструктурисаног анкетног упитника, који је обухватио питања о утицају војске, полиције и служби безбедности на превенцију разнородних безбедносних претњи. Резултати истраживања показују да средњошколци перципирају полицију као кључног субјекта система националне безбедности с обзиром на допринос превенцији безбедносних претњи. Након полиције следи војска, као други субјект према значају, док су службе безбедности перципиране као субјект који има најмање изражен утицај на превенцију безбедносних претњи. Средњошколци перципирају корупцију, медијску пропаганду, наркоманију и криминалитет као преовлађујуће безбедносне претње, које изузетно или у великој мери угрожавају безбедност.

Кључне речи: систем националне безбедности, безбедносна култура, ставови, безбедносне претње.

УВОД

Кроз историју безбедност држава темељила се на призми која је познавала искључиво војне претње, стога су друге државе и њихове агресивне намере перципиране као есенцијална претња безбедности. „Проширивањем“ (*broadening*) и „продубљивањем“ (*deepening*) концепта безбедности у последњој деценији 20. века, као резултат доприноса представника Копенхашке школе студија безбедности, поимање безбедности бива изопштено из државноцентричне перспективе фокусиране искључиво на

¹ dusan.kesic@fb.bg.ac.rs

² kristinaradojevic@gmail.com

³ milenkodz@telekom.rs

војну димензију.⁴ Бузан (Barry Buzan), Вејвер (Ole Wæver) и де Вилде (Jaap de Wilde) разликују неколико референтних објеката у истраживању безбедности: међународни систем, међународни подсистем, јединице, подјединице и појединце (Buzan, Wæver & de Wilde, 1998). Наведени аутори напуштају традиционални државноцентрични приступ, уводећи нове димензије (секторе) и нивое безбедности и тиме иницирајући проширивање и продубљивање истраживачког поља студија безбедности. Сходно томе, држава остаје важан, али не и једини референтни објекат безбедности, јер увођењем нових нивоа анализе безбедности подјединица (друштвених заједница) и јединица (појединаца), на теоријском и емпиријском хоризонту „рођени“ су нови референтни објекти безбедности.

Према Числарчику (Marian Cieślarczyk), услед хоризонталног и вертикалног ширења концепта безбедности, размишљање о одбрани искључиво из војне перспективе више није довољно (Cieślarczyk, 2010). Дакле, питање (националне) безбедности еволуирао је на такав начин да, поред државе као кључног актера, претпоставља укључивање и других субјеката, појединаца и друштвене заједнице који у садејству са државним апаратом детерминишу свеукупно стање безбедности. На трагу такве функције појединаца и друштвене заједнице, безбедносна култура јавља се као квинтесенцијални образац испољавања и остваривања безбедности. Наведено потврђује и Макмилан (Alan Macmillan), који сматра да је концепт безбедносне културе прикладан за истраживања аутора који теже спознаји веровања у односу на друге димензије безбедности као што су економска, социјетална и димензија заштите животне средине (Macmillan, 1996). Станаревић сматра да је безбедносна култура једна од најбитнијих категорија савременог концепта безбедности, а да је њен циљ да осмисли, припреми и омогући остваривање безбедности појединца, заједнице и сваког организованог људског ентитета и да се сви актери оспособе да искористе све своје могућности за сопствени развој и напредак (Stanarević, 2012, стр. 32). Сходно томе, безбедносна култура своју операционализацију остварује кроз активну и одговору улогу појединаца и друштвене заједнице у односу на безбедносну проблематику. Тако изграђена и негована безбедносна култура од фундаменталног је значаја за остваривање и унапређење личне, социјеталне и националне безбедности.

Данас, концепт безбедносне културе све чешће чини део друштвено-политичког дискурса, па ипак, интензивнија употреба овог концепта није подстакла темељнију теоријску дискусију. Један од кључних проблема који је присутан у академској литератури, а који отежава адекватну теоријску артикулацију безбедносне културе, подразумева свођење концепта на ниво привредне организације. Наиме, теоријски и емпиријски уврежен приступ проучавању безбедносне културе темељи се на перспективи која овај концепт третира искључиво као потпоље организационе културе привредних субјеката. У странијој научној литератури сугерише се да истраживање безбедносне културе не може бити изведено на начин да се она изолује од организационе културе (Chia, Maynard & Ruighaver, 2002; Ruighaver, Maynard & Chang, 2007; Malcolmson, 2009; Gierszewski & Pieczywok, 2020). Предмет и циљеви истраживања

⁴ Бузан уводи „секторску анализу“ безбедности, чиме иницира проширивање истраживачког поља студија безбедности, које осим војног (традиционалног) сектора мора укључити: политички, економски, подручје заштите животне средине и социјетални сектор (Buzan, 1991).

имплицирају отклон од такве перспективе и опредељење за приступ који своје исходиште налази у схватању да безбедносна култура обликује ставове и понашање појединаца и друштвене заједнице (нације) према безбедносним појавама (Cieślarczyk, 2010; Piwowarski, 2018; Stanarević, 2012). У основи овог приступа лежи поставка да ставови чине кључни сегмент безбедносне културе који обликује понашање (Stanarević, 2012). Такође, требало би имати у виду међусобну условљеност безбедносне културе, са једне стране, и ставова и понашања појединаца и друштвене заједнице, са друге стране. Према томе, њихову везу могуће је посматрати из друге перспективе, која претпоставља утицај ставова и понашања појединаца и друштвене заједнице на (ре) артикулацију безбедносне културе. С обзиром на наведено, предмет овог рада обухвата испитивање ставова средњошколаца о утицају система националне безбедности на превенцију безбедносних претњи и, сходно томе, на стање (националне) безбедности. Ставови о улози система националне безбедности од посебног су значаја, јер се ради о субјекту државног апарата са искључивом надлежношћу за питања националне безбедности, односно превенцију и сузбијање појава угрожавања и унапређење стања безбедности. У демократским друштвима разумевање и прихватање улоге система националне безбедности од свих припадника једне заједнице постаје незаобилазан сегмент живота и предуслов успешног суочавања са безбедносним претњама. У вези са тиме, овај рад има двоструки циљ. Као прво, да утврди став средњошколаца у Републици Србији према систему националне безбедности, у контексту његовог доприноса стању безбедности кроз превенцију безбедносних претњи. Следствено томе, други циљ тиче се идентификовања појава које средњошколци перципирају као кључне безбедносне претње у друштву.

Безбедносна култура

Значај шире, националне перспективе безбедносне културе потврђује све већи број стратегијско-доктринарних аката држава.⁵ Овим актима инсистира се на јачању безбедносне културе грађана, која се посматра као кључни предуслов остваривања безбедности друштвене заједнице (нације) и превенције бројних претњи, од тероризма и организованог криминала до различитих облика девијантног понашања.⁶ Тематизација безбедносне културе углавном се везује за западне академске кругове, па ипак, с почетком 21. века наступа израженије интересовање домаћих аутора

⁵ Национална стратегија за спречавање и борбу против тероризма за период 2017–2021. године, поставља као први стратегијски циљ развој безбедносне културе грађана, која треба да допринесе развоју „активног и одговорног грађанина у демократском друштву, на евентуални терористички напад, укључујући мотивисаност и способност за учешће у отклањању његових последица“ (National strategy for prevention and fight against for the period 2017–2021, 2017). Такође, Стратегија националне сигурност Републике Хрватске из 2017. године говори о значају развоја „сигурносне културе“ (National Security Strategy of the Republic of Croatia, 2017).

⁶ Концепт безбедносне културе веома често бива погрешно поистовећиван са концептом „сигурносне културе“. Више о концепту сигурносне културе видети у: (Ostrom, 1993; Glendon & Stanton, 2000; Wiegmann et al., 2004; Wiegmann, Thaden & Gibbons, 2007).

за овај концепт. Стога, разумевање концепта безбедносне културе захтева увид у најрелевантнија теоријска исходишта како страних тако и домаћих аутора. Мариан Числарчик повезује безбедносну и одбрамбену културу и посматра их као врсту друштвене матрице „образац за основне претпоставке, вредности, норме, правила, симболе и веровања која утичу на перцепцију изазова, шанси и претњи и на начин на који се осећа и размишља о безбедности, понашање и активности појединаца или заједнице“ (Cieślarczyk, 2010, str. 210). Његово одређење наглашава да фундамент безбедносне културе чине вредности, норме и правила која одређују приступ питањима безбедности и усмеравају понашање појединаца и заједнице. Сходно томе, безбедносна култура као приступ питањима безбедности манифестује се кроз мишљење (ставове) и деловање.

Становиште које износи Числарчик подразумева да се безбедносна и одбрамбена култура одражавају кроз три димензије, а то су: а) димензија идеја, вредности и духовности људског бића; б) димензија друштвеног утицаја организације и правног система; в) димензија материјалних аспеката људског бивања (Cieślarczyk, 2010, str. 210–211). Наведене димензије безбедносне и одбрамбене културе представљају образац који одређује начин на који друштвене заједнице (нације) перципирају одређене видове претњи које угрожавају национални идентитет (Piwowski, 2018). У одређењу безбедносне културе Пивоварски (Juliusz Piwowski) наводи да се овај концепт састоји од материјалних и нематеријалних елемената (у војној и невојној сфери) који имају за циљ да негују, обнављају и побољшају стање безбедности одређеног појединца или заједнице. Према томе, безбедносна култура може се посматрати у индивидуалној и друштвеној димензији. То потврђује и теза да се као једна од есенцијалних функција безбедносне културе јавља охрабривање и мотивисање појединаца и заједница да развијају сопствене могућности за покретање појединачних или колективних активности које доводе до развоја друштвено активне и свесне одбране и заштите (Piwowski, 2018). Односно, безбедносна култура бива артикулисана на друштвеном и појединачном нивоу, што омогућава формирање свеобухватног и кохерентног приступа једне друштвене заједнице у супротстављању претњама безбедности.

У домаћој академској литератури безбедносну културу први је дефинисао Обрен Ђорђевић, као скуп знања из области безбедности која чине појединце, средине и друштво способнијим да распознају методе, облике и радње угрожавања, као и носиоце тих делатности, без обзира где се и како испољавају (Ђорђевић, 1986). Поред Ђорђевића, међу домаћим ауторима који су тематизовали безбедносну културу истичу се Љубомир Стајић и Светлана Станаревић. У одређењу безбедносне културе Стајић наводи да она обухвата

„скуп усвојених ставова, знања, вештина и правила из области безбедности, испоњених као понашање и процес, о потреби, начинима и средствима заштите личних, друштвених и међународних вредности од свих облика и носилаца угрожавања, без обзира на место или време њиховог испољавања“ (Stajić, 2021, str. 78).

На основу наведених одређења јасно је да Ђорђевић и Стајић дефинишу безбедносну културу на сличан начин, као знања из области безбедности која омогућавају

идентификацију облика и носилаца угрожавања. Дефиниција понуђена од стране Стајића инсистира на практичној димензији безбедносне културе, која подразумева понашање и деловање, док Ђорђевићева дефиниција указује на безбедносну културу као скуп знања о претњама безбедности. Интегрисањем ових дефиниција добија се целовито одређење концепта безбедносне културе, које подједнако укључује знање и деловање као две есенцијалне димензије.

Прегледом дефиниција и одређења концепта безбедносне културе препознаје се став већине аутора који непосредно или посредно указују на то да концепт безбедносне културе обликује ставове и понашање појединаца и друштвене заједнице о безбедносним питањима. Станаревићева истиче да безбедносна култура представља оквир за безбедносне ставове појединца, организација или нација, као и да промовише понашања која су у одређеном контексту пожељна. Ставови су системи процена, емоционалних категорија и техника које се користе у свакодневном животу. Дакле, ставови представљају део безбедносне културе који обликује понашање појединца. Међутим, на понашање могу да утичу и многи други фактори, услед чега долази до тога да се стварно понашање у односу на неко питање разликује у односу на став о том истом питању. У односу на питање емпиријских истраживања безбедносне културе могуће је разликовати две струје – прву чине аутори који сматрају да ставови уживају примат, док друга струја аутора заговара тезу да искључиво понашање рефлектује реално стање безбедносне културе (Stanarević, 2012, str. 319). Будући да је понашање, а нарочито понашање према систему националне безбедности далеко сложенија и осетљивија (како правно, а нарочито морално) димензија за испитивање, она ће остати изван обухвата овог истраживања. Стога је за потребе овог истраживања безбедносна култура одређена као скуп веровања и ставова у односу на безбедносну тематику у целини (тј. стање безбедности, изворе информисања, начине унапређења безбедности итд.), субјекте који доприносе превенцији угрожавања безбедности, као и облике и носиоце угрожавања безбедности. Како Станаревићева истиче, деца и млади чине најважнију групу која процесом образовања треба да усвоји знања и принципе које промовише концепт безбедносне културе (Stanarević, 2014, str. 95). Штавише, целокупан процес васпитања омладине пресудно опредељује изградњу безбедносне културе, док образовање ужива централни значај у овом процесу. Следствено томе, у фокусу овог истраживања налазе се средњошколци, тачније њихови ставови о утицају система националне безбедности на превенцију безбедносних претњи, као и ставови о друштвеним феноменима које перципирају као најрелевантнију безбедносну претњу у Републици Србији.

Појам система националне безбедности

На самом почетку неопходно је указати на заступљеност два концепта у академској литератури, који, према се јављају у другачијем облику, носе исто значење. Први концепт познат је као „систем безбедности“ и преобладава у српској академској литератури, а други је концепт познат као „сектор безбедности“ и укореењен је у западној академској литератури. Полазећи од првог концепта, поједини аутори у својим дефиницијама одредили су појам система националне безбедности

у класичном државноцентричном (војном) смислу. На пример, Љубомир Стајић као представник државноцентричног приступа наводи:

„Ако бисмо желели да дефинишемо систем безбедности онда бисмо могли да кажемо да је то облик организовања и функционисања друштва у спровођењу мера и активности на превентивном и репресивном плану, које се предузимају ради очувања суверенитета и интегритета државе, њеног Уставом утврђеног поретка, права и слобода грађана, као и свих осталих друштвених и међународних вредности од свих облика и носилаца угрожавања, без обзира на место и време извршавања“ (Stajić, 2021, str. 59).

Стајић на прво место поставља заштиту основних државних вредности и националних интереса у виду суверенитета, територијалног интегритета и уставног поретка.⁷ Међутим, данас се доминантно поимање безбедности огледа у ставу о недељивости овог феномена. Дакле, на теоријској равни у први план доспева „интегрална безбедност“, односно схватање да не постоји разлика између унутрашње и спољне безбедности. То је потпуно природно, с обзиром на то да се дијапазон претњи у савременом свету проширио у мери да одређене претње, попут тероризма, није могуће сврстати у неку од датих категорија. С тим у вези, Зоран Драгишић, прихватајући интегрално поимање безбедности, одређује систем националне безбедности као „скуп функционално повезаних државних органа, органа локалне самоуправе и других организација, који, делујући у складу са правним поретком државе, теже да изграде и заштите унутрашњу и спољну безбедност државе, друштва и грађана“ (Dragišić, 2011, str. 17).

Као што је претходно наведено, у иностраној (западној) академској литератури јавља се један сличан концепт, познат под називом „сектор безбедности“ (*security sector*). Дати концепт по први пут је употребљен током осамдесетих година 20. века, од стране Никол Бол (Nicole Ball). Ауторка је овим концептом означила проширену листу институција задужену за пружање безбедности у једној земљи (Ball, 1988). Насупрот претходно наведеном одређењу, Сноеп (Bauke Snoep) конкретизује значење сектора безбедности наводећи да се под њиме подразумевају организације унутар друштва које су одговорне за заштиту државе и њених грађана, али и тела одговорна за управљање и контролу над снагама безбедности. У ужем смислу сектор безбедности обухвата милитаризоване формације које имају одобрење државе за примену силе у циљу заштите како државе тако и њених грађана. Ово одређење ограничава сектор безбедности на оружане снаге као што су редовна војска, полицијске снаге и обавештајне службе. У ширем смислу, сектор безбедности укључује и друге организације које се баве пословима безбедности попут приватног обезбеђења, па све до правосуђа и цивилног друштва (Snoep, 2007).⁸ На основу прегледа литературе у

⁷ Гризолд истиче да треба правити разлику између појмова „систем националне безбедности“ и „систем националне одбране“. Систем националне одбране је намењен одбрани државе од спољашњих претњи (оружане агресије), док систем националне безбедности штити државу, друштво и грађане од унутрашњих претњи (Grizold, 1999).

⁸ Дејвид Ло (David Law) био је представник ширег, холистичког приступа у дефинисању сектора безбедности. Начинио је генеричку мапу сектора безбедности, који чине: статутарне безбедносне снаге – имају капацитет и овлашћење (извршна власт – надлежна за

којима су дата одређења појмова система безбедности и сектора безбедности, упркос термилошкој разлици, може се закључити да је реч о синонимима. Имајући у виду устаљену употребу термина „систем националне безбедности“ у домаћој академској литератури, он биће коришћен у даљем тексту.

У односу на питање димензија система националне безбедности, Драгишић као прву и најважнију димензију издваја нормативни оквир. Под нормативним оквиром подразумевају се устав, закони, стратегијско-доктринарни акти и остали општи акти који се усвајају по законодавној процедури, те сви они заједно чине правни оквир за деловање свих органа из области безбедности (Dragišić, 2011). Нормативна акта кључна су у супротстављању било којој претњи, јер се посредством њих уређује делокруг рада и овлашћења државних органа надлежних за превентивно и репресивно деловање у односу на претње безбедности. Поред нормативне, Драгишић наводи и институционалну димензију система националне безбедности која обухвата све државне органе који имају надлежности из области безбедности. У ширем смислу то су: органи законодавне, извршне и судске власти. Они чине органе који су на врху хијерархијске лествице, а сваки од њих има специфичне надлежности у области безбедности. У ужем смислу, институционална димензија система националне безбедности односи се на извршну власт, јер сви органи који делују у систему националне безбедности представљају део извршне власти: полиција, војска, обавештајно-безбедносне службе итд. (Dragišić, 2011). За потребе овог рада усвојена је Драгишићева дефиниција система националне безбедности, који је операционализован кроз институционалну димензију, схваћену у ужем смислу. Тачније, систем националне безбедности биће анализиран кроз призму органа извршне власти (војска, полиција и службе безбедности). Према томе, испитивање ставова средњошколаца о утицају система националне безбедности на сузбијање и превенцију безбедносних претњи обухвата оцену утицаја војске, полиције и служби безбедности.

МЕТОДОЛОГИЈА

Методологија примењена у истраживању конципирана је у складу са постављеним предметом и циљевима истраживања. Сходно томе, за потребе овог истраживања сачињен је полуструктурирани анкетни упитник, који је садржао питања отвореног и затвореног типа. Упитником су обухваћена питања која се односе на ставове о утицају субјеката система националне безбедности на превенцију безбедносних претњи. Предложени субјекти су: војска, полиција и службе безбедности. Поред ових питања, упитник је садржао питања која се односе на ставове о појавама угрожавања, и то: криминал, угрожавања безбедности на интернету, наркоманија, тероризам, корупција, шпијунажа. Такође, упитником су обухваћена питања која се

усмеравање и управљање; правосуђе – интерпретирање и придржавање закона; организације цивилног друштва – надлежне за едукацију, мониторинг, информисање и саветовање; ванстатутарне безбедносне снаге, које имају капацитет, али не и овлашћење за употребу силе; спољни чиниоци – сва страна законодавства која имају одређену улогу у сектору безбедности (Law, 2008).

односе на оцену општег стања безбедности, угрожености животне средине, доприноса школовања спознаји безбедносне проблематике и начина на који се испитаници информишу о питањима безбедности. Последње питање у упитнику односило се на личне ставове, мишљења, препоруке и предлоге испитаника у вези с тим шта треба урадити да би се унапредио систем националне безбедности у Републици Србији.

Методом случајног узорка одабрани су окрузи, градови и школе на територији Републике Србије у којима је истраживање спроведено. Сачињени анкетни упитници дељени су како у папирној тако и у електронској форми. Истраживање је спроведено у периоду од новембра 2016. до јуна 2018. године. Анкетирање испитаника спроведено је у неколико округа: Град Београд, Јабланички, Сремски, Мачвански, Златиборски, Тимочки, Севернобачки, Шумадијски и Браничевски округ. Од укупно 1.200 анкетираних испитаника, добијено је укупно 979 успешно попуњених упитника. У односу на број успешно анкетираних испитаника, према полној структури било је 630 испитаника женског пола или 64,3% од укупног броја анкетираних. Мушког пола је било 349 испитаника, што износи 35,7%. Према старосној структури било је у узрасту 16–17 година 387 или 39,5%, а узрасту 18–19 година 592 или 60,5 % испитаника. У односу на школску спрему 661 испитаник или 67,5% је похађао средњу стручну школу, 312 или 31,9% је похађало гимназију, док је свега 6 испитаника, односно 0,6% похађало занат.

Ограничења овог истраживања произилазе из приступа који обухвата испитивања ставова, јер као што је већ наведено, појединци могу испољити понашање које ће се разликовати од исказаног става у односу на одређено питање. Између осталог, истраживањем нису обухваћени окрузи у којима постоји изражен ризик од радикализације и екстремизма (нпр. Рашки округ, Косовско-митровачки округ, Пећки округ). Наведено се јавља као важно ограничење овог истраживања, с обзиром на извесност разликовања ставова средњошколаца у датим срединама према субјектима система националне безбедности у односу на ставове испитаника из средина које су обухваћене истраживањем. Такође, битно ограничење проистиче из тога што су истраживањем обухваћена углавном малолетна лица, односно лица средњошколског узраста. Услед тога било је потребно узети у обзир поверљивост и приватност, али и чињеницу да је тешко придобити потпуну пажњу младих у односу на питања која не чине део њиховог непосредног интересовања. Наведени проблеми узети су у обзир приликом креирања упитника, због чега је исти конципиран на начин да буде довољно концизан али истовремено и садржајан како би се обезбедила неопходна количина релевантних података за потребе истраживања.

РЕЗУЛТАТИ ИСТРАЖИВАЊА

Стање безбедности у Републици Србији

На питање о стању безбедности у Републици Србији већина испитаника – 42% изразила је став да тренутно стање безбедности у малој мери задовољава. Нешто мањи број – 38% испитаника оцењује стање безбедности у Републици Србији као задовољавајуће, док свега 12% испитаника сматра да стање безбедности нимало не задовољава ([Графикон 1](#)). У односу на питање о угрожености животне средине ставови

већине испитаника (43%) сугеришу да је она средње угрожена, или у великој мери како оцењује 29% испитаника, а свега 3% испитаника сматра да животна средина није нимало угрожена (Графикон 2). Претходно наведена питања о оцени стања безбедности и угрожености животне средине у Републици Србији намењена су утврђивању опште представе коју испитаници држе о безбедносној проблематици. У вези с тиме, сличну функцију имају питања о доприносу образовања спознаји безбедносне проблематике и начину информисања о безбедносним проблемима. У односу на питање утицаја који је досадашње образовање имало на спознају безбедносне проблематике у Републици Србији, 37% испитаника изразило је став да је образовање имало средњи допринос на плану спознаје безбедносне проблематике. Нешто мањи број испитаника (27%) вреднује допринос образовања као недовољно изражен, сматрајући да у малој мери доприноси спознаји безбедносне проблематике (Графикон 3). Када је реч о начину информисања о безбедносној проблематици, испитаници у великој већини (58%) изражавају став да интернет представља основни извор информисања. Затим следи телевизија коју 30% испитаника наводи као основни извор информисања, док штампани медији, радио и разговор са пријатељима у малом проценту бивају идентификовани као извор информација о безбедносној проблематици (Графикон 4).

Након питања општег карактера испитаници су исказали своје ставове у односу на појединачне безбедносне претње, сходно значају који свака од њих има у погледу угрожавања безбедности. Издвојени су одговори испитаника у односу на оне феномене које су идентификовали као најзначајније у смислу њиховог утицаја на угрожавање стања безбедности у Републици Србији. Испитаници су идентификовали корупцију, медијску пропаганду, наркоманију и криминалитет као најзначајније безбедносне претње, које изузетно или у великој мери угрожавају стање безбедности. Корупција је оцењена као најозбиљнија безбедносна претња, која према ставовима већине испитаника (42%) изузетно угрожава безбедност. Такође, нешто више од четвртине испитаника (26%) сматра да корупција у великој мери угрожава безбедност, а 20% испитаника оцењује да она средње угрожава безбедност у Републици Србији (Графикон 5). Након корупције, као друга најзначајнија претња означена је медијска пропаганда, 40% испитаника оцењује да пропаганда изузетно угрожава безбедност. Даље, одмах након тога следи став 26% испитаника који сматрају да медијска пропаганда у великој мери угрожава безбедност, док 24% испитаника вреднује утицај медијске пропаганде као средњи у погледу угрожавања безбедности у Републици Србији (Графикон 6).

У низу истакнутих безбедносних претњи према ставовима испитаника, након корупције и медијске пропаганде следи наркоманија – 32% испитаника изразило је став да она изузетно угрожава безбедност. Такође, 36% испитаника перципира утицај наркоманије на начин да она у великој мери утиче на угрожавање безбедности, а свега 5% оцењује наркоманију као претњу која нема значај (Графикон 7). И на крају, криминалитет представља последњу у низу најрелевантнијих безбедносних претњи према ставовима средњошколаца. У том погледу, 38% испитаника изразило је став да криминалитет у великој мери угрожава безбедност, док 33% испитаника оцењује његов утицај на стање безбедности као умерен (Графикон 8). Поред наведених, остале безбедносне претње нису идентификоване као изузетне или веома значајне по

питању њиховог утицаја на стање безбедности у Републици Србији (нпр. угрожавање безбедности на интернету и тероризам оцењени су као мало или средње значајне безбедносне претње).

Последње питање обухваћено упитником било је отвореног карактера и односило се на напомене, предлоге и савете у вези са побољшањем стања безбедности. Испитаници који су одговорили на ово питање у највећој мери истичу проблем корупције у Републици Србији. Такви ставови несумњиво исказују неповерење у рад државних институција, а тиме и система националне безбедности. Поред тога, испитаници су изнели предлоге о неопходности увођења строже казнене политике, побољшањем едукације у области безбедности и повећања присуства полиције на јавним местима.

Утицај система националне безбедности на превенцију угрожавања безбедности

Приказ ставова средњошколаца у односу на питања општег карактера у вези са стањем безбедности у Републици Србији, као и ставова у односу на конкретне безбедносне претње пружа потребну основу за анализу њихових ставова о раду система националне безбедности. Ставови средњошколаца о утицају субјеката система националне безбедности (полиције, војске и служби безбедности) на превенцију појава угрожавања представљени су у даљем тексту.

Из представљених резултата увиђа се да средњошколци перципирају полицију као кључни субјект система националне безбедности, који средње (35%) или у великој мери (25%) доприноси превенцији безбедносних претњи. Свега 9% испитаника оцењује утицај полиције као изузетан за превенције безбедносних претњи ([Графикон 9](#)). Након полиције, према значају и утицају следи војска – њен допринос на плану превенције безбедносних претњи оцењен је као средњи (43%) или веома значајан (21%), а најмањи број испитаника (8%) перципира је као субјекта који има изузетан допринос ([Графикон 10](#)). Најмањи значај средњошколци су доделили службама безбедности, за које сматрају да средње (45%) или у великој мери (20%) доприносе превенцији безбедносних претњи. Најзад, свега 7% испитаника изразило је став да службе безбедности изузетно утичу на превенцију безбедносних претњи ([Графикон 11](#)).

ДИСКУСИЈА

Добијени резултати истраживања који указују на утицај система националне безбедности на превенцију безбедносних претњи могу се укрстити са резултатима истраживања о перцепцији безбедности и утицају полиције на обезбеђивање исте у Црној Гори. У погледу оцене стања безбедности у Црној Гори, две трећине испитаника (63,4%) тврди да се осећа безбедно. Тачније, петина испитаника тврди да се осећа безбедно, док 39,2% испитаника сматра да је донекле безбедно. У односу на питање доминантних безбедносних претњи, грађани Црне Горе издвајају трговину дрогом (92,0%) као најозбиљнију претњу, а затим следе корупција (89,9%) и организовани

криминал (86,6%). Када је реч генералном ставу према полицији, две трећине испитаника (66,1%) изразило је позитиван став (OSCE, 2020). Наведени резултати у сагласности су са добијеним резултатима истраживања у Републици Србији. Наиме, корупција, наркоманија и криминалитет се перципирају као кључне безбедносне претње, које у великој мери или изузетно угрожавају безбедност. Такође, корупција се оцењује као темељни проблем који стоји на путу унапређења стања безбедности, и уједно, поверења грађана у безбедносне институције.

Проучавања безбедносне културе у Републици Србији, али и у западној академској литератури, остају на трагу претходно поменутог, теоријски и емпиријски увреженог приступа који импутира условљености проучавања безбедносне културе као сегмента организационе културе. Наведено потврђује и истраживање ставова о безбедносној култури у привредним организацијама у Републици Србији из 2011. године. Резултати овог истраживања показују да већина запослених (38,67%) оцењује безбедносну културу изузетно значајном, док 41,33% запослених сматра да је она значајна у великој мери. Са друге стране, већина запослених у привредним организацијама (56%) у малој мери је задовољна ставовима и нормама понашања које владају у организацији у вези са безбедношћу. Отприлике трећина испитаника (30,67%) оценила је постојећу безбедносну културу у организацији као средње развијену. Штавише, експертским интервјуима дошло се до закључка да у појединим организацијама уопште не постоји свест о организационој, а камоли о безбедносној култури. Из наведеног произлази да се недостатак пажње посвећен безбедносној култури у организацијама може посматрати као одраз стања безбедносне културе на нивоу Републике Србије (Radojević, 2014). Аналогно истраживање спроведено је у Уједињеном Краљевству, а резултати показују да позитивни безбедносни ставови руководства компаније имају квинтесенцијални значај за развој безбедносне културе. То условљава потребу за регулисањем начина на који се ови ставови преносе на подређене, како би се осигурало да они правилно перципирају посвећеност руководства питањима безбедности (Clarke, 1999). Закључак који се може индуковати из ових истраживања и уопштити на проблематику безбедносне културе једне нације тиче се управо потребе за препознавањем значаја њене артикулације од стране највиших политичких одлучилаца. И заиста, услед тога што имају утицаја на есенцијалне механизме артикулације безбедносне културе, образовни систем и медије, од велике важности је да политички одлучиоци препознају потребу за њеном артикулацијом

Поменути механизми означавају се као опредељујући фактори артикулације безбедносне културе унутар једног друштва. Утицај образовања састоји се у томе да је пораст знања на индивидуалном, као и на нивоу заједнице, блиско повезан са прогресом, напретком и јачањем индивидуалних, групних и колективних способности (Stajić, Mijalković & Stanarević, 2006). Резултати истраживања показују да већина средњошколаца утицај образовања на спознају безбедносне проблематике оцењују као умерен (37%) или изражен у малој мери (27%). Наведено сугерише потребу за изградњом свести ученика о значају који образовање има за спознају и разумевање безбедносне проблематике.

Поред образовања, медији представљају једнако важан механизам артикулације безбедносне културе. Заправо, они представљају средства информисања којима

посебне друштвене групе преносе поруке широј публици, ширећи тако вредности масовне културе. Међутим, масовна култура није искључиво позитиван друштвени феномен, јер медији веома често својим извештавањем одвраћају пажњу јавности од стварних друштвених проблема. Заиста, они често бивају коришћени као средство манипулације јавним мњењем (Stajić, Mijalković & Stanarević, 2006). Важност медија у спознаји безбедносне проблематике, а тиме и артикулације безбедносне културе, потврђују резултати истраживања. Наиме, средњошколци су изразили став да се углавном о безбедносној проблематици информишу путем интернета (58%) и телевизије (30%). С обзиром на ставове испитаника о недовољном утицају образовног система на спознају безбедносне проблематике, медији се јављају као опредељујући фактор артикулације безбедносне културе у Републици Србији. У таквим условима неопходно је обратити пажњу на штетне ефекте медијског извештавања, који се често испољавају кроз пораст перцепције небезбедности међу грађанима (Greco & Polli, 2021). Утицај медија на перцепцију стања безбедности и разнородних безбедносних претњи од великог је значаја. На пример, истраживање показује да гледање телевизије доприноси повећању перцепције личне (али не и социјеталне) рањивости на претње (тј. криминал, тероризам, земљотресе, урагане и поплаве) (Comer et al., 2008). Претходно наведено сугерише да би процес артикулације и афирмације безбедносне културе требало да се одвија синергијом фундаменталних механизма. С обзиром на то да медији уживају све већи значај на том плану, неопходно је посветити посебну пажњу њиховом утицају.

ЗАКЉУЧАК

Циљ овог истраживања састојао се у остваривању увида у ставове средњошколске омладине у односу на допринос система националне безбедности на плану превенције безбедносних претњи. Ставови средњошколаца указују на то да они стање безбедности у Републици Србији оцењују као незадовољавајуће или задовољавајуће у малој мери (укупно 54% испитаника). Такви ставови упућују на амбивалентан закључак, односно да систем националне безбедности не остварује своју функцију на задовољавајући начин, или да средњошколци нису довољно упознати са улогом коју субјекти система националне безбедности имају на плану превенције безбедносних претњи. У корист потоњег закључка говори чињеница да средњошколци као најзначајније безбедносне претње перципирају корупцију, медијску пропаганду, наркоманију и криминалитет. Са друге стране, пресудну улогу на плану превенције ових безбедносних претњи средњошколци приписују полицији (25%), војсци (21%) и службама безбедности (20%). Дакле, иако је реч о безбедносним претњама које представљају примарну надлежност полиције, а потом и служби безбедности, истицање војске као другог субјекта с обзиром на допринос у њиховој превенцији указује на недовољно познавање надлежности субјеката система националне безбедности. Недостатак информисаности средњошколаца о безбедносној проблематици у целини, као и у погледу конкретних питања, отежава им активно и ефективно делање на унапређењу личне, социјеталне и националне безбедности. С обзиром на то да издвојене безбедносне претње чине делокруг надлежности система националне

безбедности, а превасходно полиције, сугерише се да унапређење његовог рада, као и стања безбедности, имплицира њихово сузбијање. Такође, укрштањем резултата истраживања креира се основа за подробније тумачење појединих ставова. Наиме, истицање корупције као доминантне безбедносне претње неопходно је сагледати кроз призму кључних извора информисања средњошколаца о безбедносној проблематици. Како масовни медији представљају основни извор информисања, требало би узети у обзир засићеност медијског дискурса тематизацијом корупције. Штавише, медијска агенда масовних медија преовлађујуће апострофира проблем корупције, наведено умногоме детерминише перцепцију овог феномена као најистакнутије безбедносне претње.

Као што је већ наведено, један од кључних чинилаца који опредељује ставове средњошколаца у односу на безбедносну проблематику јесте начин информисања. Већина испитаника тврди да се о безбедносној проблематици информише путем интернета. Сходно томе, највећи утицај на њихове ставове о стању безбедности и раду система националне безбедности имају актуелни и популарни садржаји доступни на интернету. Посебан значај треба доделити друштвеним мрежама, због њихове масовне употребе од стране младих, са претпоставком да садржаји обухваћени њима имају пресудан утицај на ставове о безбедносној проблематици. Поставља се питање у којој мери млади критички сагледавају такве садржаје, а до које мере их несвесно усвајају као своје? Чињеница да се млади доминантно информишу о безбедносној проблематици путем интернета указује на недовољну заступљеност ових тема у образовном систему. Такво стање јавља се као озбиљан проблем, јер формално образовање представља есенцијални механизам артикулације безбедносне културе. Дакле, неопходно је извршити одговарајуће измене у образовном систему, увођењем наставних садржаја или предмета који би младима пружили основна знања о безбедносној проблематици. На тој основи изграђено знање и свест младих омогућиће независно и критичко сагледавање безбедносне проблематике у целини, а сходно томе, стања безбедности и рада система националне безбедности. Остваривање безбедности исконски је интерес сваког појединца, друштва и државе. У том смислу, безбедносна култура јавља се као један од есенцијалних елемената који обједињује ове тежње на различитим нивоима, артикулацијом знања и разумевања безбедносне проблематике, и следствено томе, одговарајућег приступа у виду понашања. Тиме појединци стичу способност да без уплива спољних фактора што реалистичније сагледају сопствену улогу, али и спрегу свих фактора и субјеката који чине систем националне безбедности и утичу на превенцију безбедносних претњи.

Dušan B. Kesić¹
Kristina Z. Radojević²
Milenko U. Dželetović³
University in Belgrade, Faculty of Security Studies
Belgrade (Serbia)

THE IMPACT OF THE NATIONAL SECURITY SYSTEM ON THE PREVENTION OF SECURITY THREATS IN THE REPUBLIC OF SERBIA: ATTITUDES OF SECONDARY SCHOOL STUDENTS

(Translation In Extenso)

Abstract: The paper presents the results of research regarding the attitudes of secondary school students in the Republic of Serbia to the impact of the national security system on the prevention of security threats. The research is based on the method of a semi-structured questionnaire, which includes questions about the influence of the police, army, and intelligence services on the prevention of various security threats. The results of the research show that secondary school students perceive the police as a key subject of the national security system, considering the contribution to the prevention of security threats. The police are followed by the military, as the second most important entity, while the intelligence services are perceived as the entity that with the least pronounced impact on the prevention of security threats. Secondary school students perceive corruption, media propaganda, drug abuse, and crime as the predominant security threats, which extremely or to a great extent threaten security.

Keywords: national security system, security culture, attitudes, security threats.

INTRODUCTION

Throughout history, state security was based on a prism that was solely familiar with military threats, therefore, other states and their aggressive intentions were perceived as a crucial security threat. By “broadening“ and “deepening“ the concept of security in the last decade of the 20th century, as a result of the contribution of representatives of the Copenhagen School of Security Studies, the notion of security was excluded from a

¹ dusan.kesic@fb.bg.ac.rs

² kristinaradojevic@gmail.com

³ milenkodz@telekom.rs

state-centric perspective focused exclusively on the military dimension.⁴ Barry Buzan, Ole Wæver and Jaap de Wilde distinguish several referent objects of security analysis: international system, international subsystem, units, subunits, and individuals (Barry Buzan, Ole Wæver and Jaap de Wilde, 1998). These authors forsake the traditional state-centric approach, introducing new dimensions (sectors) and levels of security, thus initiating the broadening and deepening of the research field of security studies. Accordingly, the state remains an important, but not the only, security referent object, because by introducing new levels of security analysis, subunits (social communities) and units (individuals), new security referent objects arise on the theoretical and empirical horizon.

According to Marian Cieślarczyk, as a result of the horizontal and vertical broadening of the concept of security, regarding defence exclusively from a military perspective is no longer sufficient (Cieślarczyk, 2010). Thus, the issue of (national) security has evolved in such a way that, in addition to the state as a key actor, it presupposes the involvement of other entities, individuals, and social communities that, in cooperation with the state apparatus, determine the state of overall security. On the trail of such a function of individuals and the social community, security culture appears as a quintessential pattern of manifestation and realization of security. This is confirmed by Alan Macmillan, who believes that the concept of security culture is suitable for research by authors who seek to understand beliefs in relation to other dimensions of security such as economic, societal, and environmental (Macmillan, 1996). Stanarević believes that security culture is one of the most important categories of the modern concept of security, while its aim is to design, prepare, and enable the security of individuals, communities, and every organized human entity and enable all actors to utilize all their opportunities for their own development and progress (Stanarević, 2012). Consequently, security culture realizes its operationalization through the active and responsible role of individuals and the social community relative to security issues. Security culture which is built and nurtured in this way is of fundamental importance for the realization and improvement of personal, social, and national security.

Nowadays, the concept of security culture is increasingly becoming part of the socio-political discourse; however, the more intensive use of this concept has not encouraged a more thorough theoretical discussion. One of the key problems observed in the academic literature, which complicates the adequate theoretical expression of security culture, implies the reduction of the concept to the level of economic organization. Namely, the theoretically and empirically established approach of studying security culture is based on a perspective that treats this concept exclusively as a subfield of the organizational culture of companies. Scientific literature suggests that security culture research cannot be done in a way that isolates it from organizational culture (Chia, Maynard and Ruighaver, 2002; Ruighaver, Maynard and Chang, 2007; Malcolmson, 2009; Gierszewski and Pieczywok, 2020). The subject and goals of the research imply a departure from such a perspective and a preference for an approach that finds its origin in the understanding that security culture shapes the attitudes and behaviour that the individuals and communities have towards security phenomena (Cieślarczyk, 2010; Stanarević, 2012; Piwowarski, 2015). At the basis of this approach lies

⁴ Buzan (1991) introduces the notion of a “sectoral analysis” of security, thus initiating the broadening of the research field of security studies, which in addition to the military (traditional) sector must include political, economic, environmental, and the social sector.

the premise that attitudes form a key segment of security culture that shapes the behaviour toward this issue (Stanarević, 2012). Also, one should keep in mind the interdependence of security culture, on the one hand, and the attitudes and behaviours of individuals and the social community, on the other hand. Therefore, their relationship can be viewed from another perspective, which assumes the influence of the attitudes and behaviour of individuals and the community on the (re)articulation of security culture. Given the abovementioned, the subject of this paper is the examination of the attitudes of secondary school students to the impact that the security sector has on the prevention of threats and, consequently, on the (national) state of security. Attitudes about the role of the security sector are of particular importance because the subject is a state apparatus with exclusive competence for national security issues, i.e. prevention and suppression of threats and improvement of security. In democratic societies, understanding and accepting the role of the security sector by all members of one community becomes an inevitable segment of life and a prerequisite for successfully dealing with security threats. Therefore, this paper has a dual purpose. The first purpose is to determine the attitude of secondary school students in the Republic of Serbia toward the national security system – in terms of its contribution to security through the prevention of security threats. Correspondingly, the second purpose refers to identifying the phenomena the secondary school students perceive as key security threats in society.

The Concept of Security Culture

The significance of a broader national perspective of security culture is validated by an increasing number of strategic-doctrinal acts of states.⁵ These acts insist on strengthening the security culture of citizens, which is understood as a key precondition for achieving security of the social community (nation) and preventing numerous threats – from terrorism and organized crime to various forms of deviant behaviour.⁶ The thematization of security culture is mostly related to Western academic circles; however, starting from the beginning of the 21st century, domestic authors have shown a more pronounced interest in this concept. Hence, understanding the concept of security culture requires insight into the most relevant theoretical starting points of both international and domestic authors. Marian Cieślarczyk connects security and defence culture and views them as a kind of social matrix “a pattern for basic assumptions, values, norms, rules, symbols, and beliefs that affect the perception of challenges, opportunities, and threats and the way one contemplates and feels about security, behaviour, and activities of individuals or communities” (Cieślarczyk,

⁵ According to the National Strategy for Prevention and Fight against Terrorism 2017-2021, the first strategic goal is to develop the security culture of citizens, which should contribute to the development of “the response of active and responsible citizens in a democratic society to a possible terrorist attack, including motivation and ability to participate in eliminating its consequences” (National strategy for prevention and fight against for the period 2017-2021, 2017). Also, the National Security Strategy of the Republic of Croatia from 2017 speaks of the importance of developing a “security culture” (National Security Strategy of the Republic of Croatia, 2017).

⁶ The concept of security culture is very often being mistaken with the concept of safety culture, for more on the concept of safety culture see (e.g. Ostrom, 1993; Glendon and Stanton, 2000; Wiegmann et al., 2004; Wiegmann, Thaden and Gibbons, 2007).

2010, p. 210). His definition emphasizes that the foundation of security culture consists of values, norms, and rules that determine the approach to security issues and guide the behaviour of individuals and communities. Accordingly, security culture as an approach to security issues is demonstrated through opinion (attitudes) and action.

The position presented by Cieślarczyk implies that security and defence culture manifest themselves through three dimensions, namely: a) the dimension of ideas, values, and spirituality of the human being; b) the dimension of the social impact of the organization and the legal system; c) the dimension of material aspects of human existence (Cieślarczyk, 2010, pp. 210-211). These dimensions of security and defence culture represent a pattern that determines how social communities (nations) perceive certain types of threats that jeopardize national identity (Piwowarski 2017). Therefore, what Cieślarczyk and Juliusz Piwowarski point out is that the values, norms, and rules that are embedded in security culture and which form its foundation, have origins in the national culture of a social community. Therefore, security challenges and threats are perceived through the 'perceptual lenses' of national culture.

While defining security culture, Piwowarski (2017) states that the concept consists of tangible and intangible elements (in the military and non-military spheres) that aim to nurture, restore, and improve the state of security of a particular individual or community. Therefore, security culture can be viewed in both individual and social dimensions. This is confirmed by the thesis that one of the essential functions of security culture is to encourage and motivate individuals and communities to develop their own opportunities to initiate individual or collective activities that lead to the development of socially active and conscious defence and protection. Namely, security culture is articulated at the social and individual level, which enables the formation of a social community's comprehensive and coherent approach in neutralizing security threats.

When it comes to domestic academic literature, Obren Đorđević was the first to define security culture. According to him, security culture is a set of knowledge in the field of security that makes individuals, environments, and society more capable of recognizing threatening methods, forms, and actions, as well as perpetrators of these activities, regardless of where and how they manifest themselves (Đorđević, 1986). Apart from Đorđević, Ljubomir Stajić and Svetlana Stanarević were also among the domestic authors who focused on security culture. Stajić's definition implies that security culture is

“a set of adopted attitudes, knowledge, skills, and rules in the field of security, expressed as behaviour and process, on the need, ways, and means of protecting personal, social and international values from all forms and instigators of threats, regardless of the place or time of their manifestation” (Stajić, 2021, p. 78).

Based on the abovementioned definitions, it is clear that Đorđević and Stajić similarly define security culture – as knowledge in the field of security that enables the identification of forms and indicators of threats. Stajić's definition insists on the practical dimension of security culture, which implies behaviour and action, while Đorđević's definition points to security culture as a set of knowledge about security threats. By merging these definitions, a complete definition of the concept of security culture is obtained, which includes knowledge and action in the same measure – as two essential dimensions.

By reviewing the definitions and interpretations of the concept of security culture, the position of most authors is recognized, directly or indirectly indicating that the concept of

security culture shapes the attitudes and behaviour of individuals and the social community towards security issues. Stanarević points out that security culture is a framework for the security attitudes of an individual (organization, nation) and promotes behaviours that are desirable in a particular context. Attitudes are systems of assessments, emotional categories, and techniques used in everyday life. Attitudes are, therefore, part of security culture that shapes an individual's behaviour. Nevertheless, many other factors can influence behaviour, and as a result, the actual behaviour to an issue is different from the attitude on the same issue. Speaking of security culture research it is possible to distinguish two trajectories, some authors believe that attitudes are more important, while others point out that behaviour reflects the real state of security culture (Stanarević, 2012). Considering that studying the dimension of behaviour, especially behaviour toward the national security system, is far more complex and sensitive (both legally and morally), it will remain outside the scope of this research. Therefore, for the purpose of this study, security culture is defined as a set of beliefs and attitudes towards general security issues (e.g. the state of security, sources of information, methods of improving security, etc.), entities that impact the prevention of jeopardizing of security, as well as the main security threats affecting security. As Stanarević points out, children and youth are the most important group that should adopt through the process of schooling the knowledge and principles promoted by the concept of security culture (Stanarević, 2012, p. 95). Moreover, the entire process of youth education is crucial for building security culture, while schooling enjoys central role in this process. The focus of this research is to examine the attitudes of secondary school students about the contribution of the national security system to the prevention of security threats, as well as the attitudes towards the phenomena they perceive as major security threats in the Republic of Serbia.

The Concept of the National Security System

First and foremost, it is necessary to be aware of existence of two concepts with different names but with the same meaning. The first is the concept of the “security system” that is predominantly thematized in Serbian academic literature, and the second one is the concept of the “security sector” which is rooted in Western academic literature. Beginning with the first concept, some of the authors defined the notion of the national security system in the classical state-centric (military) sense. Ljubomir Stajić as a representative of the state-centric approach, claims the following:

“If we wanted to define the security system, then we could say that it is a form of organization and functioning of society in the implementation of measures and activities at the preventive and repressive level to preserve the sovereignty and integrity of the state, its constitutional order, rights, and freedoms of citizens, as well as all other social and international values from all forms of threats, regardless of the place and time of execution” (Stajić, 2021, p. 59).

Stajić places the protection of basic state values and national interests in the form of sovereignty, territorial integrity, and the constitutional order in the first place.⁷ Today,

⁷ Grizold points out that a distinction should be made between the terms “national security system” and “national defence system”. The goal of the national defence system is to defend the state from

the dominant notion of security is reflected in the attitude about the indivisibility of this phenomenon. Thus, at the theoretical level, “integral security” comes to the fore, that is, the understanding that there is no difference between internal and external security. This is completely natural, given that the range of threats in the modern world has expanded so much that it is impossible to classify some threats (such as terrorism or subversive actions) into any of the given categories. For example, Zoran Dragišić defines the national security system as “a set of functionally connected state bodies, local self-government bodies and other organizations, which, acting as per the legal order of the state, strive to build and protect internal and external security of the state, society, and citizens” (Dragišić, 2011, p. 17)

As previously mentioned, a similar term appears in Western academic literature as the “security sector”. The term was first used during the 1980s by Nicole Ball. The author uses this term to signify an expanded list of institutions in charge of providing security in one country (Ball, 2014). Contrary to the above-mentioned definition, Bauke Snoep concretizes the meaning of the security sector, stating that it includes those organizations within society that are responsible for the protection of the state and its citizens, but also the bodies responsible for the management and control of security forces. In a narrower sense, the security sector includes militarized formations that have the authorization of the state to use force to protect both the state and its citizens. This designation limits the security sector to armed forces such as the regular army, paramilitary forces, police forces, and intelligence services. In a broader sense, the security sector includes other security organizations such as private security, including the judiciary and CSOs (Snoep, 2007).⁸ Based on the review of the literature in which the definitions of the terms “security system” and “security sector” are given, despite the terminological difference, it can be concluded that they are synonyms. Having in mind the established use of the term “security system” in domestic academic literature, this term will be used in the paper.

With regard to the issue of the dimensions of the national security system, Dragišić singles out the normative framework as the first and the most important one. It comprises of the constitution, laws, strategic-doctrinal acts, and other general acts that are adopted as per the legislative procedure, all of which form the legal framework for the action of all bodies operating in the field of security (Dragišić, 2011). Normative acts are crucial in neutralizing any threat because they regulate the scope of work and powers of state bodies responsible for proactive and repressive action to security threats. In addition to the normative dimension, Dragišić also points out the institutional dimension of the national security sector, which includes all state bodies that have competencies in the field of security. In a broader sense, they are legislative, executive and judicial authorities. They form the bodies

external threats (armed aggression), while the national security system protects the state, society, and citizens from internal threats (Grizold, 1999).

⁸ David Law was a representative of a broader holistic approach to defining the security sector. He created a generic map of the security sector, which consists of statutory security forces – which have the capacity and authority; the executive authority – in charge of directing and managing; justice system – interpretation and compliance with the law; CSOs – responsible for education, monitoring, informing and counseling; non-statutory security forces, which have the capacity but not the authority to use force; and external actors – all international legislations that have a role in the security (Law, 2004).

that are at the top of the hierarchical ladder. Each of them has specific competencies in the field of security. In a narrower sense, the institutional dimension of the national security system refers to the executive authority because all bodies operating in the security system are part of the executive authority, such as police, army, intelligence and security services, etc. (Dragišić, 2011). For the purposes of this paper, Dragišić's definition of the security system was adopted, which was operationalized by relying on the institutional dimension, understood in its narrower sense. Specifically, the national security system will be analyzed through the prism of the executive authority (army, police, and intelligence services). Therefore, the analysis of secondary school students' attitudes towards the impact of the national security system on counteracting and preventing national security threats includes an assessment of the impact of the military, police, and intelligence services.

METHODOLOGY

The methodology applied in the research is conceptualized in accordance with the established subject and goals of the research. Accordingly, for the purposes of this research, a semi-structured questionnaire was created, which contained both open-ended and closed-ended questions. The questionnaire included questions related to beliefs about the influence of the entities of the national security system on the prevention of security threats. The proposed entities comprise the army, the police, and the intelligence services. In addition to these topics, the questionnaire contains questions in relation to attitudes about the occurrence of threats, namely crime, the Internet, security threats, drug abuse, terrorism, corruption, and espionage. Furthermore, the questionnaire includes questions in relation to the assessment of the general state of security, environmental threats, the influence of education on awareness of the security issues and how respondents get informed about safety issues. The last question in the questionnaire refers to the personal views, opinions, recommendations, and suggestions of the respondents on what needs to be done in order to improve the security system in the Republic of Serbia.

The districts, cities and schools in the territory of the Republic of Serbia where the research was conducted were selected by the method of random sampling. The questionnaires were distributed in both paper and electronic forms. The research was conducted in the period from November 2016 to June 2018. The survey of the respondents was conducted in several districts: the City of Belgrade, and the districts of Jablanica, Srem, Mačva, Zlatibor, Timok, North Bačka, Šumadija and Braničevo. Out of a total of 1,200 respondents, 979 successfully completed questionnaires were obtained. Based on the number of successfully surveyed respondents, and according to the gender composition, there were 630 female respondents or 64.3% of the total number of the respondents. On the other hand, 349 respondents, or 35.7%, were male. According to the age structure, 387 or 39.5% respondents were aged 16–17, and 592 or 60.5% were aged 18–19. In relation to education, 661 respondents, or 67.5% attended secondary vocational school, 312 or 31.9% attended grammar school, while only 6 respondents or 0.6% were undergoing vocational training.

The limitations of this research are the result of the approach that includes examining beliefs because, as previously mentioned, individuals may exhibit behaviours that differ from the manifested attitude to a particular issue. Among other things, the research did

not cover those districts with a significant risk of radicalization and extremism (e.g. Raška district, Kosovo-Mitrovica district, Peć district, etc.). This appears as an important limitation of this research, given the certainty of differentiating the attitudes of secondary school students in the given environment towards the entities of the national security system in relation to the attitudes of the respondents from the environments covered by the research. Moreover, an important limitation stems from the fact that the research covers mainly minors, i.e. secondary school students. As a result, it was necessary to take into account confidentiality and privacy, but also the fact that it is difficult to get the full attention of young people when it comes to issues that are not part of their immediate interest. These problems were taken into account when making the questionnaire, so it is designed to be sufficiently concise but at the same time meaningful in order to provide the necessary data relevant for research purposes.

RESEARCH RESULTS

The state of security in the Republic of Serbia

When asked about the general security situation in the Republic of Serbia, the majority, or 42% of the respondents expressed the opinion that the current security situation was moderately satisfactory. A slightly smaller number of the respondents, or 38% assessed the security situation in the Republic of Serbia as satisfactory, while only 12% of the respondents stated that the security situation is unsatisfactory ([Chart 1](#)). Regarding the issue of environmental threats, the attitudes of majority of the respondents (43%) suggest that it the environment is moderately threatened, or to a great extent as assessed by 29% of the respondents, while only 3% of the respondents stated that the environment is not threatened at all ([Chart 2](#)).

The previously mentioned questions on the assessment of the state of security and jeopardy of the environment in the Republic of Serbia are intended to determine the general notion that the respondents hold about security issues. In this regard, the questions with a similar function are those about the contribution of school and overall education to the awareness of security issues and how the respondents mostly obtain information about security issues. Regarding the issue of the impact that previous education has had on the knowledge of security issues in the Republic of Serbia, 37% of the respondents stated that overall education has moderately affected their awareness of security issues. A slightly smaller number of the respondents (26%) find the contribution of education as insufficiently expressed, believing that it contributes to a lesser extent to the awareness of security issues ([Chart 3](#)). In relation to the method of being informed about security issues, the vast majority of the respondents (58%) stated the Internet as the main source of information. It is followed by television, identified by 30% of the respondents as the main source of information, while the print media, radio, and conversation with friends were recognized in a small percentage as a source of information about security issues ([Chart 4](#)).

After these more general questions, the respondents shared their views of specific security threats according to the importance that each of them has in terms of affecting security. The respondents' answers about the phenomena they identified as the most

significant in terms of their impact on the state of security in the Republic of Serbia were singled out. The respondents identified corruption, the media, drug abuse, and crime as the most significant threats, which extremely or to a great extent threatened the state of security. The majority of the respondents (42%) stated that corruption represented the most important security threat and the one that extremely endangered security. Also, slightly more than a quarter of the respondents (26%) stated that corruption threatened security to a great extent, while 20% of the respondents assessed its impact as moderate concerning the security of the Republic of Serbia ([Chart 5](#)). Following corruption, the media were identified as the second most significant threat, 40% of the respondents stated that media extremely jeopardizes security. Further, 26% of the respondents assessed that media threatened security to a great extent, while 24% of them rated the impact of media as moderate in terms of threatening the security in the Republic of Serbia ([Chart 6](#)).

In a series of prominent security threats, according to the attitudes of the respondents, corruption and media are followed by drug abuse, whereas 32% of the respondents expressed the opinion that it extremely threatened security. In addition, 36% of the respondents perceive the impact of drug abuse in a way that it threatens security to a great extent, while only 5% of the respondents assess drug abuse as a threat that is insignificant ([Chart 7](#)). Finally, crime is the last in a series of the most relevant security threats listed by secondary school students. In this regard, 38% of the respondents expressed the view that crime jeopardizes security to a great extent, while 33% of them assessed its impact on the state of security as moderate ([Chart 8](#)). Besides the abovementioned, other security threats were not identified as exceptional or very significant in terms of their impact on the state of security in the Republic of Serbia (e.g. the Internet and terrorism were assessed as minor or moderate security threats).

The last question covered by the questionnaire was open and referred to remarks, suggestions and advice regarding the improvement of the state of security. The respondents who answered this question mostly pointed out the problem of corruption in the Republic of Serbia. Such attitudes undoubtedly show a lack of trust in the work of state institutions and, consequently, the national security system. Also, respondents emphasized the need to introduce a stricter penal policy, improve security education, and increase police presence in public places.

The impact of the national security system on the prevention of security threats

The review of secondary school students' attitudes towards general issues related to the state of security in the Republic of Serbia, as well as their attitudes toward specific security threats, provides the necessary basis for the analysis of their views of the work of the national security system. The attitudes of secondary school students towards the impact of the entities of the national security sector (police, army, and intelligence services) on the prevention of security threats are shown in the following text.

The presented results demonstrate that the surveyed secondary school students identify the police as a key entity of the national security system, which moderately (35%) or to a great extent (25%) contributes to the prevention of threats. Only 9% of the respondents rate

the influence of the police as exceptional for the prevention of security threats (Chart 9). According to the criteria of importance and influence, the army comes second; the respondents assess that it contributes to the prevention of threats moderately (43%) or to a great extent (21%), while the smallest number of the respondents (8%) perceive it as an entity with exceptional impact (Chart 10). The secondary school students attribute the lowest importance to the intelligence services, which they believe to contribute moderately (45%) or to a great extent (20%) to the prevention of security threats. Finally, only 7% of the respondents find that intelligence services extremely impact the prevention of security threats (Chart 11).

DISCUSSION

The obtained research results regarding the impact of the national security system on the prevention of security threats can be compared with the research results about the perception of security and the impact of the police on provision of security in Montenegro. Regarding the assessment of the security situation in Montenegro, two-thirds of the respondents (63.4%) claim that they feel safe. Specifically, one-fifth of the respondents claim to feel safe, while 39.2% of the respondents believe they are somewhat safe. Considering the issue of dominant security threats, the citizens of Montenegro single out drug trafficking (92.0%) as the most serious threat, followed by corruption (89.9%) and organized crime (86.6%). When it comes to the general attitude towards the police, two-thirds of the respondents (66.1%) expressed a positive attitude (OSCE, 2020). These results are in line with the research results obtained in the Republic of Serbia. Namely, corruption and crime are perceived as dominant security threats, which to a great extent or extremely jeopardize security. In addition, corruption is assessed as a fundamental problem that stands in the way of improving the general security situation and, at the same time, the level of public trust in security institutions.

Research studies of security culture in the Republic of Serbia, as well as in Western academic literature, remain on the trajectory of the previously mentioned, theoretically and empirically established approach that imputes the conditionality of studying security culture as part of organizational culture. This is confirmed by the research of attitudes on security culture within business organizations in the Republic of Serbia from 2011. The obtained research results indicate that the majority of the employees (38.67%) assess security culture as extremely important, while 41.33% of the employees consider it very important. On the other hand, the majority of the employees in business organizations (56%) are to a small extent satisfied with the attitudes and norms of behaviour prevailing in their organizations regarding security. Approximately one third of the respondents (30.67%) rate the existing security culture in the organization as moderately developed. Moreover, expert interviews have shown that in some organizations there is awareness of neither organizational culture nor security culture. The aforementioned indicates that the lack of attention paid to security culture in organizations can be viewed as a reflection of the state of security culture at the level of the Republic of Serbia (Radojević, 2014). An analogous survey was conducted in the United Kingdom, the results of which indicate that the positive security attitudes of the company's management are of quintessential importance for the development of security culture. Thus, there is a need to regulate how these attitudes are transmitted to subordinates

to ensure that managerial commitment to security issues is accurately perceived (Clarke, 1999). The conclusion that can be drawn from these research studies and thus generalized to the issue of security culture of a nation, concerns the need to recognize the importance of its articulation by the highest political decision-makers. Indeed, due to the fact that they have an impact on the essential mechanisms of articulation of the security culture, the education system, and the media, it is of great importance that political decision-makers recognize the need for its articulation.

The previously mentioned mechanisms are considered determining factors in the articulation of security culture within society. The impact of overall education is reflected in the growth of knowledge at the individual level, as well as at the collective level, and it is closely related to the progress and strengthening of individual, group and collective abilities (Stajić, Mijalković and Stanarević, 2006). The obtained research results indicate that the majority of secondary school students assess that education has influenced their awareness of the matter of security moderately (37%) or to a small extent (27%). This suggests the need to build students' awareness of the importance of schooling for understanding security issues.

Besides education, media represent an equally important mechanism for articulating security culture. In fact, media are the means of communication by which distinct social groups convey messages to a wider audience, thus spreading the values of mass culture. However, mass culture is not entirely a positive social phenomenon, because the way the media reports very often distracts the public attention from real social problems. Indeed, media are often used as a means of manipulating public opinion (Stajić, Mijalković and Stanarević, 2006). The research results confirmed the importance of media for awareness about security issues, and consequently its importance for the articulation of security culture. Namely, secondary school students say that they mostly obtain information about security issues via the Internet (58%) and television (30%). Taking into account the attitudes on the insufficient influence of the education system on the awareness of security issues, media thus appear as a determining factor in the articulation of security culture in the Republic of Serbia. In such conditions, it is necessary to pay attention to the harmful effects of media reporting, which are often manifested through an increase in the perception of insecurity among citizens (Greco and Polli, 2021). The impact of media on the perception of the security situation and various security threats is of great importance. For example, the research indicates that watching television contributes to increasing the perception of personal (but not societal) vulnerability to threats (i.e. crime, terrorism, earthquakes, hurricanes, and floods) (Comer et al., 2008). The aforementioned suggest that the process of articulation and affirmation of security culture should take place through the synergy of fundamental mechanisms. According to the increasing importance of media in this regard, it is necessary to pay special attention to their influence.

CONCLUSION

The aim of this research is to gain insight into the attitudes of secondary school students on the impact (contribution) of the national security system to the prevention of security threats. The attitudes of secondary school students indicate that they assess the

state of security in the Republic of Serbia as unsatisfactory or satisfactory to a lesser extent (54% of the respondents). Such attitudes lead to an ambivalent conclusion – that, on the one hand, the national security system does not acceptably fulfil its function and, on the other hand, that high school students are not sufficiently familiar with the role that the entities of the national security system have in terms of preventing security threats. In favour of the latter conclusion, there is the fact that secondary school students perceive corruption, media, drug abuse and crime as the most significant security threats. On the other hand, secondary school students attribute a crucial role in the prevention of these security threats to the police (25%), the army (21%) and the security services (20%). Therefore, although these security threats represent the primary competence of the police, and then of the security services, the emphasis of the army as the second key entity, given the contribution to their prevention, indicates insufficient knowledge of the competencies of the national security system entities. The lack of information among secondary school students about security issues in general, as well as about specific issues, makes it difficult for them to actively and effectively take part in improving personal, societal and national security. Considering that the aforementioned security threats fall within the competence of the national security system, and primarily within the competence of the police, this suggests that the improvement of the police work, as well as of the security situation, would lead to a decline in their harmful impact. Also, crossing the results of this research forms a basis for a more detailed interpretation of certain attitudes. Namely, the emphasis on corruption as the dominant security threat must be viewed through the prism of key sources of information from which secondary school students obtain information about security issues. As the mass media represent the main source of information, saturation of the media discourse with the topic of corruption should be taken into account. Moreover, the media agenda of the mass media predominantly emphasizes the problem of corruption, which largely determines the perception of this phenomenon as the most prominent security threat.

As previously mentioned, one of the key factors determining the attitudes of secondary school students when it comes to security issues is the way they get informed about them. The majority of the respondents claim that they get their information about security issues on the Internet. Consequently, the current and popular content available on the Internet has the greatest influence on their views on the state of security and the work of the national security system. Special importance should be given to social networks, due to their mass use by the younger generation, bearing in mind the assumption that the content covered by social networks has a decisive influence on attitudes towards security issues. The question arises as to what extent young people critically interpret such content, and to what extent they unconsciously adopt it as their own. The fact that young people are predominantly informed about security issues via the Internet shows that these topics are not sufficiently presented in the education system. Such a situation presents a serious problem because formal education is an essential mechanism for establishing security culture. Therefore, it is necessary to make appropriate changes in the education system, for example, by introducing content or subjects that would provide young people with basic knowledge of security issues. Young people's knowledge and awareness built on that basis will make it possible for them to form an independent and critical view of security issues as a whole and, accordingly, the state of security and the work of the national security system. Achieving

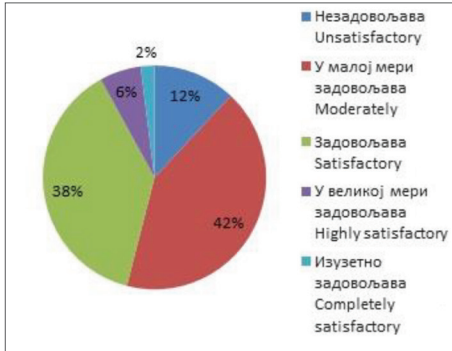
security is the primary interest of every individual, society and state. In that sense, security culture appears as one of the essential elements tying these aspirations together at different levels, by sharing knowledge and understanding of security issues, and consequently, an appropriate approach in the form of behaviour. Thus, individuals acquire the ability to see their own role as realistically as possible without the influence of external factors, but also the combination of all factors and entities that make up the national security system and have an impact on the prevention of security threats.

REFERENCES / ЛИТЕРАТУРА

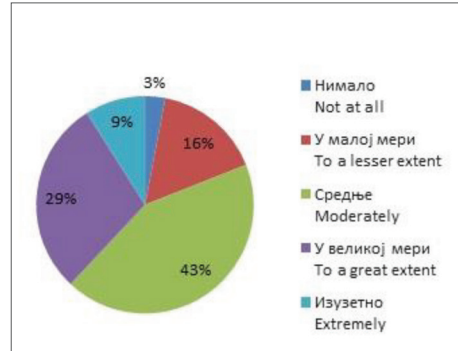
- Ball, N. (2014). *Security and Economy in the Third World*. New Jersey: Princeton University Press.
- Buzan, B. (1991). *People, States, and Fear: an Agenda for International Security Studies in the Post Cold War Era*. Colorado: Lynne Rienner Publishers, Boulder.
- Buzan, B., Waeber, O. and Wilde, J. D. (1998). *Security: A New Framework for Analysis*. Colorado: Lynne Rienner Publisher, Boulder.
- Chia, P., Maynard, S. & Ruighaver, A. (2002). "Exploring organisational security culture: Developing a comprehensive research model." Paper presented at the 6th Pacific Asia Conference on Information Systems, Las Vegas, 1-13. Available at: <https://people.eng.unimelb.edu.au/seanbm/research/2002ChiaVegas.pdf>
- Cieślarczyk, M. (2010). *Culture of Security and Defense*. Siedlce: Akademia Podlaska.
- Clarke, S. (1999). Perceptions of Organizational Safety: Implications for the Development of Safety Culture. *Journal of Organizational Behavior*, 20(2), 185-198.
- Comer, J. S., Furr, J. M., Beidas, R. S., Babyar, H. M., & Kendall, P. C. (2008). Media Use and Children's Perceptions of Societal Threat and Personal Vulnerability. *Journal of Clinical Child & Adolescent Psychology*, 37(3), 622-630.
- Đorđević, O. (1986). *Security Lexicon*. Beograd: Partizanska knjiga. [In Serbian]
- Dragišić, Z. (2011). *National Security System of the Republic of Serbia*. Beograd: Fakultet bezbednosti. [In Serbian]
- Gierszewski, J., & Pieczywok, A. (2020). Organisational Security Culture in Small Enterprises: a Case Study. *Entrepreneurship and Sustainability Issues*, 8(2), 438.
- Greco, F., & Polli, A. (2021). Security Perception and People Well-Being. *Social Indicators Research*, 153(2), 741-758.
- Glendon, A. I., & Stanton, N. A. (2000). Perspectives on Safety Culture. *Safety Science*, 34(1-3), 193-214.
- Grizold, A. (1999). *Defence system of the Republic of Slovenia*. Ljubljana: Ministrstvo za notranje zadeve, Visoka policijsko-varnostna šola.
- Law, D. (2004). Security sector reform in the Euro-Atlantic region: unfinished business. In: Bryden, A., Hänggi, H. and Kossler R. (eds.). *Reform and Reconstruction of the Security Sector*, 21-45., P., Talkner, P., & Borkovec, M. (1990). Reaction-rate theory: fifty years after Kramers. *Reviews of modern physics*, 62(2), 251.
- Macmillan, A. (1996). *Strategic Culture and British Grand Strategy 1945-1952* (doctoral dissertation). Aberystwyth: University of Wales. Available at: <https://hdl.handle.net/2160/eeb7363d-cf84-4de5-adf7-c5c776a782d8>

- Malcolmson, J. (2009). "What is security culture? Does it differ in content from general organisational culture?" Paper presented at the 43rd Annual 2009 International Carnahan Conference on Security Technology, IEEE, 361-366.
- OSCE, (2020). *Perception of the police in Montenegro*. Podgorica: Defacto Consultancy. Available at: <https://www.osce.org/files/f/documents/2/6/475028.pdf> [In Serbian]
- Ostrom, L., Wilhelmsen, C., & Kaplan, B. (1993). Assessing Safety Culture. *Nuclear Safety*, 34(2), 163-172.
- Piowowski, J. (2018). Three Pillars of Security Culture. *Kultura Bezpieczeństwa. Nauka-Praktyka-Releksje*, (30), 22-32.
- Radojević, K. (2014). Security Culture in Security Management – Research into the Attitudes in the Republic of Serbia. *Godišnjak Fakulteta bezbednosti*, (1), 197-211. [In Serbian]
- Republic of Croatia (2017). *National Security Strategy of the Republic of Croatia*. Zagreb: Hrvatski Sabor.
- Republic of Serbia (2017). *National Strategy for Prevention and Fight against Terrorism for the period 2017-2021*. Beograd: Vlada Republike Srbije.
- Ruighaver, A. B., Maynard, S. B., & Chang, S. (2007). Organisational Security Culture: Extending the End-user Perspective. *Computers & Security*, 26(1), 56-62.
- Snoep, B. (2007). Transparency and Accountability in the Security Sector. Seminar Democratic Control of Armed Forces, RACVIAC, Zagreb.
- Stajić, Lj. (2021). *The Basics of Security – with the Basics of Research of Security Phenomena*. Novi Sad: Pravni fakultet. [In Serbian]
- Stajić, Lj., Mijalković, S., & Stanarević, S. (2005). *Security Culture*. Beograd: Draganić. [In Serbian]
- Stanarević, S. (2012). *The Concept of Security Culture and Assumptions of its Development (doctoral dissertation)*. Beograd: Fakultet bezbednosti Univerziteta u Beogradu. Available at: <http://doiserbia.nb.rs/phd/fulltext/BG20121109STANAREVIC.pdf> [In Serbian]
- Wiegmann, D. A., von Thaden, T. L., & Gibbons, A. M. (2007). A Review of Safety Culture Theory and its Potential Application to Traffic Safety. *Improving Traffic Safety Culture in the United States*, 113-129.
- Wiegmann, D.A., von Thaden, T. L., (2007). A Review of Safety Culture Theory and its Potential Application to Traffic Safety. In AAA Foundation for Traffic Safety. *Improving Traffic Safety Culture in the United States – The Journey Forward*. Washington, DC: AAA.
- Wiegmann, D. A., Zhang, H., Von Thaden, T. L., Sharma, G., & Gibbons, A. M. (2004). 'Safety Culture: an Integrative Review. *The International Journal of Aviation Psychology*, 14(2), 117-134.
- Zohar, D. (1980). Safety Climate in Industrial Organizations: Theoretical and Applied Implications. *Journal of Applied Psychology*, 65(1), 96-102.

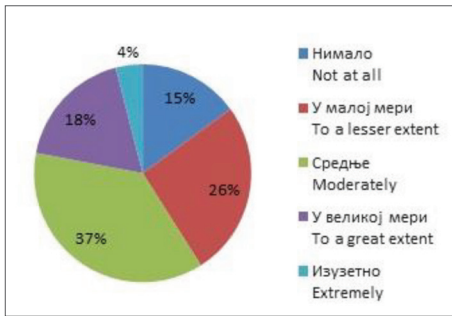
APPENDIX / ПРИЛОГ

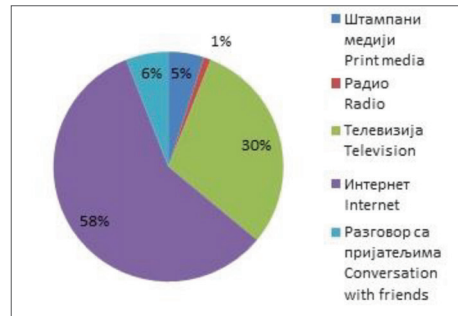
Графикон 1. Оцена стања безбедности у Републици Србији / Chart 1. Assessment of the security situation in the Republic of Serbia

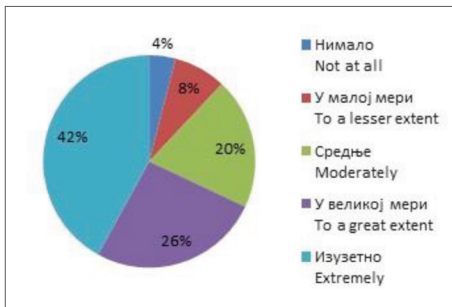
Графикон 2. Оцена угрожености животне средине у Републици Србији / Chart 2. Assessment of environmental threats in the Republic of Serbia

Графикон 3. Оцена утицаја школовања на спознају безбедносне проблематике / Chart 3. Assessment of the impact of education on the awareness of security issues

Графикон 4. На који начин се најчешће информишете о питањима безбедности? / Chart 4. How do you mostly obtain information about security issues?

Графикон 5. Оцена угрожености корупцијом / Chart 5. Assessment of the level of corruption threats

Графикон 6. Оцена угрожености медијском пропагандом / Chart 6. Assessment of the level of media propaganda threats

← НАЗАД
← БАСК

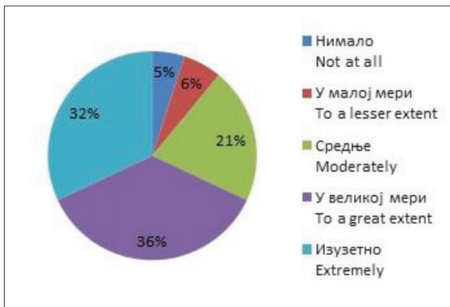
← НАЗАД
← БАСК

← НАЗАД
← БАСК

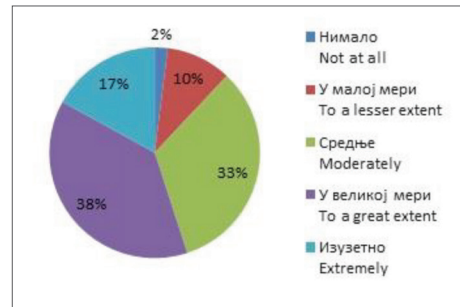
← НАЗАД
← БАСК

← НАЗАД
← БАСК

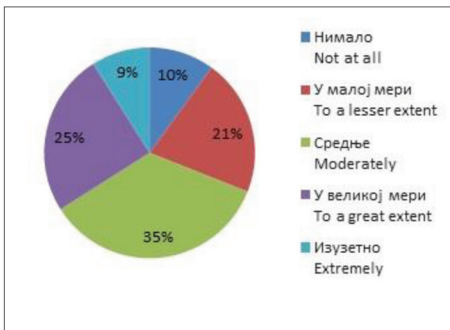
← НАЗАД
← БАСК

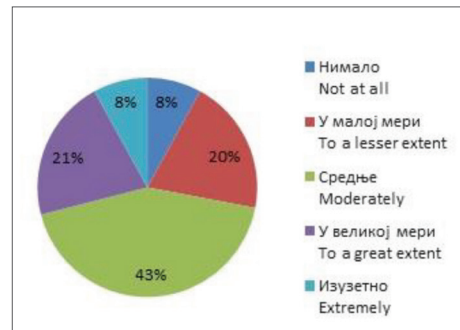
Графикон 7. Оцена угрожености наркоманијом / Chart 7. Assessment of the level of drug abuse threats

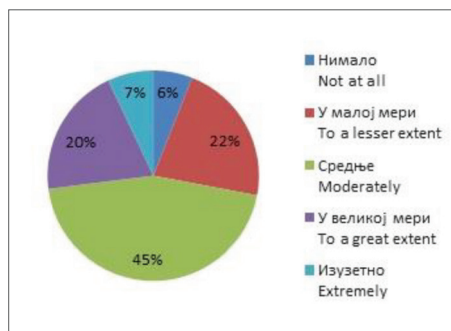
Графикон 8. Оцена угрожености криминалом / Chart 8. Assessment of the level of crime threats

Графикон 9. Ставови о улози полиције / Chart 9. Attitudes to the role of the police

Графикон 10. Ставови о улози Војске Републике Србије / Chart 10. Attitudes to the role of the Republic of Serbia's Army

Графикон 11. Ставови о улози служби безбедности / Chart 11. Attitudes to the role of intelligence services